

Prvi dnevi svobode.

Nekoliko dni je šele od proglasitve neodvisne, svobodne države SHS. Prvo navdušenje, nekakšni otmotici enako, se je podelilo. Gledamo z mirnejšimi očmi, preudarjamo z iztreznjenim umom. Prav je tako! Čimprej se mir in preudarek polastita občestva, tem hitreje pridemo do spoznanja, da moramo od sanj do dela, od veselih vzklikov do jasnih načrtov, kaj hočemo, kaj moremo in kaj moramo. Bila bi usodna napaka, ako bi mislili, da smemo pridobljeno državno in državljansko svobodo zlorabljati z lenim postopanjem, s prekrizanimi rokami in z obilnimi besedami. Pravtako bi bila usodna napaka, ako bi bili mnenja, da je prišel sedaj čas nezmernega uživanja, ki nam ga pripravijo možje, poklicani na vlado, množici pa da ni treba delati in graditi na bodočnosti domovine.

Našo državo nosijo temelji demokracizma. Nihče ni prvi in nihče ni zadnji, ampak vsi smo enakopravni in enakovredni državljani. Sadov svobode bomo deležni le tedaj, ako se s svojim delom in z vsem svojim življenjem izkažemo vredni svobode. Izrabljanje svobode v samopasne, individualno-egoistične namene bi značilo, da svobode ne zaslužimo in da nismo zreli zanjo.

Prva dolžnost vsakega posameznika je, da utrdi in ojači s poštenimi sredstvi in s smotnim delom svojo materialno in moralno osebnost. To fundiranje lastne blaginje se ne sme zgoditi na škodo sosedu. Ako bi se to zgodilo na račun sosedu, bi bila taka metoda pridobivanja svojih dobrin steza v preteklo dobo nazaj, ko so jacji tlačili in dusili sibekejse, ko so privilegiranci v svoj prid izrabljali položaj odvisnih in sirotnih sirojev, ki so jim izemali do krvi in mozga ter iz zaslužene množice iztiskavali svojo moralno in materialno moč. Z nasiljem so gospodovali in vladali, zato se vsake njihove pridobitve drži kletev in kri trepečega človestva! Mogočnikom preteklosti ni blagega spomina v izmucenem srcu, ki se dviga sedaj v zivanejših udarcih, objeto z milo svetovno davno, davno zavezane svobode! —

Trdno podstavo svoji moralni in materialni eksistenci mora zgraditi vsak posameznik zato, ker ga presinja zavest, da je del celote. In logična misel ga dovaja do zaključka, da bo celota le tedaj jaka in silna, ako bodo nje sestavni deli jaki in silni. Berač poleg berača — to bi bil narod slabcev. Slabec poleg slabica — to bi bil narod slabicev. Kreatura poleg kreature — to bi bil narod kreatur. Ali hočemo to? Tega nečemo, saj smo že bili prav blizu tega. Če pa razvrstimo moč poleg moči — moč duha in moč delovne roke — tedaj dobimo celoto kulturne veličine, samotvorne energije in imponujoče samozavesti, ki ji je pripravljen dom v Jugoslaviji. Stalni dom — a danes še neopremljen.

Učitelji poznamo svoj narod. Poznamo njegove vrline in njegove napake. Zato lahko trdimo, da nam bo mogoče ta dom kmalu opremiti po lastni potrebi in po lastnem okusu! Glavna skrb je za prvi čas, da zbujajo v narodu vsi, ki prihajajo z njim v dotiko, smisel do državnosti, ponos do resnice, da imamo sedaj svojo državo, ter ljubezen in vdanost do lastne države. Sedaj nismo več državljani zaradi te ali one osebe, temveč smo državljani zaradi svoje države, kakor je država za nas in zaradi nas. Mi smo zlitni v državo, a njeno bistvo, nje življenjska sila je izlita med nas; v vsakem posamezniku je del njene celote, utrip njenih žil bije po naših mišicah, nje čuvstvo je v naših srcih, nje misel je v naših dušah in nje volja — pra-

moč vsega stvarjanja — je v naši volji. In v resnici radi bomo dajali državi to, kar je njenega, ker bomo prepričani, da vse prihaja nam samim v prid, ker se bodo vsi naši darovi nje, v njenem vsestranskem tvornem in prometnem gibanju pomnoženi in na vrednotah dvignjeni, zopet iztekali v roke, ki so jih dajale. Tako pridemo do skladnosti med sestavo in obliko, med vsebino in posodo: jedro in okvir naj se spojata in objameta v harmonični popolnosti.

Ali so sanje, ali je možnost? Če so dani pogoji, je tudi pot do možnosti odprta. In pogoj vseh pogojev imamo, ker imamo svobodo. Le sile duha so tiste, ki dvigajo osebnost nad osebnost. To dvigajo pa naj ne znači prezirnosti, napuha in samoljubja, ampak naj bo vzneseno in prožeto s kulturno plemenitostjo: s silo duha dvigam brata iz nižnje bolesti, trpljenja, strasti in nemorale, ga stisnem na svoje srce in ga izkušam napraviti sebi enakega! Plemenitost v mislih se izražaj v dejanjih! Inicijativa do stvarjanja izvira iz takih duševnih kreposti, ki imajo za sredstva pravico, poštenost in resnico, a ki jim je končni smoter kulturna sila in materialna blaginja celote — države!

Od dela ne smemo nikogar odpraviti, nikogar ne smemo tlačiti k tlom. Svoboda enega ne smemo zavirati svobode drugega, ampak v vsaki sodbi in v vsakem dejanju moramo najprej preiskati sredstva in na temelju tega presoditi obrniti svoj pogled do smotra, ki hočejo sredstva do njega! Potem bosta sodba in dejanje pravični, ker bosta zajeti iz čiste, poštene globine duše, odkoder žari pramen svobode in se zopet zataplja vanje — od vekomaj do vekomaj združene z njo!

E. Gangl.

Veliki dobi — velikih mož!

Svetovna vojna je v svojih končnih posledicah rodila Wilsonovo poslanico, ki priznava vsemu svetu pravico samoodločbe. Načelo konsekvence zahteva, da se šola in učiteljstvo kar najbolj okoristita z njo. Če izvzamemo delavski stan, je bila usoda baš učiteljskemu stanu namenila najtežje borbe za njega idealno in materialno korist, kakor za torišče njegovega dela — za šolo! Imeli smo tlačilcev in zlohotnežev na vsej črti, nam samim pa so mašili usta ali nas kratkomalo disciplinirali, četudi smo se opravičeno pritoževali. Zato je le pravično, ako smo ob Wilsonovi poslanici tudi mi deležni polne zmage. Zato proč z vsakim političkim varuštvom nad nami, proč z vsemi privilegiji nad našo šolo, proč s »prisvojenimi« ali »postavljenimi« predpraviciami za naš stan! Nobenemu ne bodimo gospodje, nobenemu hlapci! Gospodje tudi šolski mladini ne, temveč le njeni zvesti prijatelji in dobrohotni svetovalci. Ono sramotno odvisnost še od včeraj smatramo za razbito in pokopano na dnu morja! Ramo ob ramo z drugimi stanovni gradimo lepšo bodočnost lep in mili, mladi in veliki naši domovini! Hlapčevanja Jernejevega mora biti konec! —

Nisem smatral za potrebno sodelovati ob delu, ki so ga med vojno imele in opravljale učit. organizacije. Čas za šolo takrat še ni dozorel. Sedaj pa kvišku vsi delavci! Velika doba naj dobi velikih mož!

F. Exel.

Iz naše organizacije. Skupne zadeve.

Poziv vsemu Zavezinemu članstvu!

Z ozirom na poročilo, ki ga prijavlja današnji naš list na uvodnem mestu ti-

koma za objavljeno spomenico, podpisano vodstvo najresneje in najnujnejše pozivlja vse Zavezino članstvo, naj se nemudoma loti dela ustanavljanja in organizacije Narodnih obran!

Časi so tako resni in usodepolni, da zahtevajo vseh požrtvovalnih sil, ki se naj brezpogojno postavijo v službo domovine Jugoslavije!

Nimamo nobenega dvoma, da tudi v tem primeru, ko se odloča naša sreča in bodočnost, učiteljstvo ne stori v polni meri svojih državljanjskih obveznosti. Vendar smatra podpisano vodstvo za svojo dolžnost, da svoje članstvo z vsem poudarkom še posebej opozarja na ta klic domovine po brambi in pomoči!

Tovarišem predsednikom vseh okrajnih učiteljskih društev, ki so včlanjena v Zavezi, naročamo, naj podpisane vodstvu zanesljivo in brez vsakega drugega opomina sporoče gotovo tekom 14 dni, začenši od danes, kako se je članstvo posameznih okrajnih učiteljskih društev odzvalo temu pozivu in koliko je storilo za javni red in mir ter kako deluje v Narodnih obranah.

Za točnost teh poročil so tovariši predsedniki osebno odgovorni. Pozvedbe naj organizujejo in izvedejo po lastnem preudarku in po poti, ki se jim zdi po krajevni razmerah najkrajša in najpriročnejša.

S temi poročili ob roki bo Narodni vladi SHS v Ljubljani podalo podpisano vodstvo poročilo, v koliki meri in na kak način je Zavezino učiteljstvo izpolnilo, z izjemo izpolnjuje obljubljeno sodelovanje v Narodnih obranah.

Tem poročilom prosimo priložiti tudi objave, kateri tovariši (polno ime, službeni kraj in značaj), delujejo v Sokolstvu kot načelniki in vaditelji, oziroma so sposobni, da bi taka mesta lahko prevzeli in uspešno izvrševali!

Vse svoje organizacije, ki prihajajo tukaj v poštev, še posebno opozarjamo na 4. in 5. točko spomenice! Posvetujte in pripravljajte se, da bomo pripravljeni, ko pride poziv!

Vodstvo Zaveze jugoslovanskega učiteljskega,

v Ljubljani, dne 3. novembra 1918.

Predsednik: Tajnik:
L. Jelenc l. r. Vil. Rus l. r.

Iz naše Zaveze.

S prve vodstvene seje Zaveze (dne 17. oktobra 1918).

1. »Savez dalmatinskih učiteljskih društev u Spljetu« prosi, da naj odpošlje Zavezi vse resolucije, ki so bile sprejete na zadnjem našem delegacijskem zborovanju glede reforme učiteljskih in glede naših draginjskih doklad. Prošnji se je ugodilo. Zavezin predsednik je odposlal dalmatinski učiteljski skupščini, ki se je vršila dne 15. septembra t. l., bratski pozdrav. Pozdravu je prišla zahvala.

2. Razpis dveh pisateljskih nagrad po 500 K in 300 K za dva najboljša mladinska spisa, ki izideta v IV. in V. zvezku »Jan Legove knjižnice«, se je odposlal v ponatisk vsem trem Zavezinim listom, »Dom in Svetu« ter »Zvonu«.

3. Jugoslovanskemu klubu se je odposlal: a) že v drugo dopis zoper stalno nameščenje okrajnih šolskih nadzornikov, b) Iv. Dimnika spis »O reformi šolstva«, c) resolucije o reformi učiteljskih in č) besedilo najnega predloga izza zadnje Zavezine delegacije glede nove draginjske doklade, stalnih prejemkov ter takojšnjega izplačila nabavnega prispevka, kakor ga uživajo državni uradniki od XI. činovnega razreda naprej po kategoriji C.

4. Druga in tretja točka najnega predloga se je odposlala vsem deželnim odborom Zavezinega področja. (Glej let. št. 19 »Učit. Tov.«!)

5. Tržaškemu namestništvu se je odposlal dopis, da naj se izplačajo učiteljstvu tudi na Goriškem nove vojne draginjske doklade v polni izmeri.

6. Narodni svet je izrekel željo, naj se ponatisnejo v našem stanovskem glasilu Šukljetovi članki »V zaželjeni deželi«. Ker so ti članki po slovenskih dnevnikih že javnosti znani, odpade za nas to priobčenje.

7. Belokranjsko učiteljsko društvo je sporočilo, da ne odobrava korakov, ki jim je storila deputacija združenih kranjskih učiteljskih organizacij pri c. kr. deželni vladi v Ljubljani glede nepopolnega izplačila nove vojne draginjske doklade. Zastopalo je mnenje, da naj kranjsko učiteljstvo ne gre prej v šolo, dokler se ne izplačajo te doklade v polni izmeri.

8. Predsednike Zavezinih odsekov se obvesti, da se vrše odsekove seje dne 28. decembra t. l. popoldne ob dveh v načelstveni sobi »Učit. tiskarne«.

9. Tovariš Flere, novi urednik »Popotnika«, je predložil načrt o uredniški pogodbi. Sklene se, da se sestavi pogodba šele po Božiču, ko se dovrše pogovori z Zavezinima odsekom PD in CK.

10. Tovariš Fran Marolt, upravnik »Učit. Tov.«, je izdelal izkaz članov okrajnih učiteljskih društev za leto 1919. Vsako društvo izpolni za tekoče leto štiri take izkaze za »Popotnika« in »Učit. Tovariša«: tri dobi Zavezino vodstvo, enega pa obdrži društvo samo.

11. Stanovsko-politiškemu odseku se naroči, da naj izdela enoten načrt vzornih pravil za okrajna učiteljska društva, kakor je bilo sklenjeno na zadnjem delegacijskem zborovanju. Ta načrt se nato ponatisne v »Učit. Tovarišu« in razpošlje vsem Zavezinim društvom v porabo, da sestavijo zase primerna pravila. Po teh in Zavezinih pravilih pa se sestavijo pozneje vzorna pravila za deželne Zaveze.

12. Narodni svet prosi za brezplačno pošiljanje »Učiteljskega Tovariša«, ker mora biti kot najvišja politična institucija o vsem delovanju slovenskega časopišja natanko obveščeno. Prošnji se ugodi.

Z druge vodstvene seje Zaveze (dne 26. oktobra 1918).

Zaradi izrednih razmer, ki so nastale v Avstriji, se sklone, da se vrši nujna seja upravnega odbora Zaveze dne 2. novembra 1918. Seji upravnega odbora se določijo dnevni red. (Glej posebno izdajo št. 23 »Učit. Tovariša«!)

Kronika.

= Dr. Karel Vrstošek, poverjenik oddelka narodne vlade za nauk in bogočastje, je po svojem stanu profesor zgodovine. Svoje uradne prostore ima tam, kjer je svoj čas gospodoval vitez Kaltenegger. Za njegovega namestnika je poverjenik za notranje zadeve dr. Brejc imenoval prof. Vinka Sarabona. — Dež. šol. nadzornik dr. Bežjak je zbolel. Za njegovega namestnika je določen dr. Tretter, ravnatelj nemške gimnazije v Ljubljani.

= Narodna vlada SHS v Ljubljani ustanovi svoj uradni list. Urednik mu bo prof. Anton Funtek, tiskala pa ga bo tiskarna Kleinmayr & Bamberg!

= Ravnatelj naših srednješolskih zavodov so bili pri poverjeniku narodne vlade za nauk in bogočastje dr. Vrstošku ter so mu predložili razne želje in nasvete glede takojšnje reforme naše-

LISTEK.

V spomin Avgustu Waschtetu.

Zadnjikrat sva bila skupaj v nedeljo, dne 22. septembra t. l., popoldne, ko smo napravili izlet iz Trsta v Boršt. Bila nas je manjša družba, ki smo sedeli pri Avru na dvorišču. Razgovor se je sukal ob vsakdanjih stvarih, ob vojni, ob preteklosti; spomini so poletali nazaj, sanje in načrti so plavali v bodočnost.

Iz kroga prijateljske družbe se je krepko odražalo vedno smehljajoče se, veselo Waschtetovo lice. Dasi živahnega razpoloženja, dovzetan za šalo in dovtip, je vendar imel polno glavo skrbi. Vodstvo družbe sv. Cirila in Metoda ga je bilo imenovalo za voditelja nove svoje šole pri Sv. Vidu v Trstu. In Waschte je neprestano snoval načrte, kako naj novi ta slovenski učni zavod kar najpopolnejše uredi, da bo vsestransko ustrežal svojim namenom. Že spotoma mi je radosten pripovedoval, kako se mu je posrečilo pridobiti naklonjenost voditeljice mestnega otroškega vrta v najbližji njegovi šolski sosesčini, ki mu je obljubila, da bo rade

volje posojala njegovi šoli vsa učila za nazorni nauk, kolikor jih ima na razpolago in kolikor jih bo potreboval. Tega uspeha je bil tako vesel, kakor da je samemu sebi pridobil kdove koliko ugodnosti.

Waschteta pa sem spoznal kmalu potem, ko je stopil v učiteljski stan. Takrat sem uredjal »Učiteljskega Tovariša«, in Waschte mi je pošiljal za učiteljski vestnik svoje prispevke, ki so se tikali predvsem glasbenega in pevskega pouka. Mnogoteri naš bralec se gotovo še spominja teh tehničnih Waschtetovih člankov, ki so kazali, da je njih avtor temeljit strokovnjak na glasbenem polju. To svojo temeljitost je tudi z uspehom uporabljal kot glasbeni učitelj na šoli tržaške podružnice Glasbene Maticе v Ljubljani.

Ko so me spomladi l. 1917. vojne razmere vrgle v Trst, se je tudi Waschte takoj v zvestem tovarištvu naslonil name. Vabil me je na svoj prijazen in gostoljubni dom, pa tudi mnogotero svobodno uro sem prebil v njegovi družbi bodisi v Trstu, bodisi kjerkoli v Tržaški okolici. Razgovor z njim je bil vedno prijeten, razvedrujoč, zabaven in resen obenem. Zanimal se je za vsako pojavo v našem političkem

in kulturnem življenju, pa tudi do naših stanovskih in šolskih razmer je kazal vsekdar živo zanimanje. Spominjam se, kako radostna mu je bila beseda tedaj, ko se je preosnovalo in v novo življenje zdramilo Učiteljsko društvo za Trst in okolico.

In kako rada je imela »gospoda Waschteta« moja mlajša hči, ki ga je bila spoznanala za njegovega počitniškega bivanja v Ljubljani. Bila je tedaj moja hči še prav majhen, droban, ljubezniv otrok, ki mu je tako dobro del Waschtetov otroško-naivni pozdravček, ki se mu je tako prilagelo njegovo preprosto kramljanje! Iz Trsta ji je pošiljal razglednice, in še danes jih ima moja hči spravljenih cel kupček! Hvala Ti, ljubi prijatelj, za nesluteno dobroto, ki si jo iz dobrega srca naklonil mojemu otroku! —

Ob velikih počitnicah l. 1917. pa sta se Waschte in prijatelj Miroslav Pretnar odločila, da prideta v moj rojstni kraj, v Metliko, kjer naj skupaj prebijemo dobo šolskega počitka. Waschte je prišel s svojo ženo in z nežno svojo Zlatico, teden pozneje se je pripeljal še Pretnar z ženo. Tako smo imeli v Metliki, v prelepi Beli Krajini, svojo tržaško kolonijo, in še današnji dan govore Metličani o »naših Tr-

žanih«. Otroci so se igrali in ljubkali z Zlatico-igračico, mi pa smo hodili svoja pota. Pozabili smo na težave in skrbi — na posledice besno gospodujoče vojne furije — in smo živeli kakor ena rodovina, ki nam je čas potekal bliskoma. Oba prijatelja sta stanovala le nekoliko korakov od naše hišice, torej smo si vsak dan voščili dobro jutro in lahko noč. Hodili smo se hladit v srebreneno Kolpo. Sv. Gera, iz Trdinovih bajk iz Gorjancev znamenita zvanka, je oba moja prijatelja turista zvala na svoja mahovita pleča in jima dala piti iz svojih hladnih vrečev očarljivi napoj neizbrisnih, uročnih spominov. Waschte je prihajal k meni na pristavo, kjer mi je pomagal žagati in cepiti drva. Ves je bil razgret in razigran, ko so se otroci vdajali mili volji na tratini, naše žene so imele posla po gredah in njihovi, ali so se hladile v senci — on pa se je široko razkoračen oddihal od telesnega napora, otirajoč si z ruto znoj. Obraz mu je žarel zadovoljnosti, da se z vsemi nami vred veseli tolke svobode v veliki, cvetoči, neizrečno krasni prirodi!

In ko smo mleli jabolka, da si napravimo izborne jabolčne pijače, je tudi Waschte vrtel mlinsko kolo in privijal sti-